

Deltidskultur

och heltidsnorm

Vägar till jämställda arbetstider i Norden

Faktablad från projektet Deltid i Norden 2013-2014

NIKK

NORDISK INFORMATION FÖR KUNSKAP OM KÖN

norden

Deltidskultur och heltidsnorm

Vägar till jämställda arbetstider i Norden

Kvinnor jobbar deltid i mycket större utsträckning än män och det mönstret går igen i alla nordiska länder. Genom projektet Deltid i Norden synades det ojämställda deltidssarbetet. Här kan du läsa om resultaten och om utmaningarna inför framtiden.

Att uppnå jämställdhet på arbetsmarknaden är viktigt för de nordiska länderna och det ojämnt fördelade deltidssarbetet har blivit en nyckelfråga. Att kvinnor jobbar deltid i större utsträckning än män får konsekvenser för kvinnors ekonomiska självständighet. Skillnaderna i arbetstid är ett uttryck för de skilda villkoren på arbetsmarknaden och i samhället i stort.

På uppdrag av Nordiska Ministerrådet har NIKK – Nordisk information för kunskap om kön kartlagt och analyserat deltidssarbetet i Norden. NIKK har haft en samordnande roll med uppdrag att sammanföra olika aktörer, som politiker, forskare och representanter från arbetsgivare och fackförbud. Två externa forskarlag har varit engagerade i projektet och arbetet har stöttats upp av referensgrupper.

Kartläggning av deltidssarbetet

Inom ramen för Deltid i Norden sammanställdes statistik över deltidssarbetet i de nordiska länderna. Andelen deltidssarbetande kvinnor är störst i Norge; 36 procent av de sysselsatta kvinnorna mellan 25 och 64 år arbetade deltid 2012. 29 procent av de danska och 31 procent av de svenska kvinnorna arbetade deltid samma år, medan 26 procent av de isländska kvinnorna arbetade deltid och 15 procent av de finska kvinnorna.

De nordiska männen uppvisar betydligt mindre skillnader sinsemellan – deltidssarbetande män är fortfarande ett undantag.

Varför deltid?

Under projektet undersöktes även orsakerna till att fler kvinnor än män jobbar deltid. En kartläggning lyfte fram flera olika faktorer som kan förklara statistiken. Mönstret återspeglar till exempel ett ojämnt ansvarstagande för familj och barn. Deltidssarbetet är också i många fall ofrivilligt. På vissa arbetsplatser, i synnerhet inom kvinnodominerade sektorer, finns det inte möjlighet att jobba heltid. Här kan det också växa fram en "deltidskultur" där det förväntas att kvinnor som får barn ska vilja gå ner i tid. Utöver det kan deltidssarbetet även vara en konsekvens av ohälsa eller av svåra arbetsvillkor.

Strategier för förändring

Projektet Deltid i Norden har analyserat och skapat utrymme för diskussion om deltidssarbetets effekter. Vid slutkonferensen Från deltid till heltid – för ett jämställt Norden möttes experter för att gemensamt peka ut viktiga frågor för framtiden. Konferensen hölls i Reykjavik 12 november 2014. Den var utformad för att engagera alla medverkande så att de, utifrån sina expertområden, fick bidra med både problemformuleringar och förslag till förändring.

För att öka möjligheterna för kvinnor att jobba heltid krävs utökade satsningar på barn- och äldreomsorg, framhöll deltagarna under konferensen. De betonade också att frågan om kvinnors deltidssarbete är tätt sammanlänkad med det faktum att män inte arbetar deltid i samma utsträckning. Att bara fokusera på kvinnors deltidssarbete löser inte grundproblemet. I stället är det fördelningen av deltidssarbetet och ansvaret för familjen som bör stå i centrum. Under konferensen diskuterades konkreta lagförslag och regleringar som skulle kunna bidra till en jämnare fördelning av ansvaret i familjen och i förlängningen också av deltidssarbetet – till exempel delad föräldraförsäkring.

Viktigt att bredda perspektivet

Under konferensen lyfte experterna också behovet av att bredda perspektivet i diskussionerna kring deltidarbete. När deltidarbete analyseras ur jämställdhetsperspektiv är det viktigt att till exempel klass- och etnicitetsperspektivet inte faller bort. Deltidsarbete har inte samma effekter för alla grupper av kvinnor. Alla lever heller inte i de heterosexuella parrelationer som ofta agerar fond för diskussionerna. Därtill får diskussionerna kring deltidarbete helt andra förutsättningar för personer som exempelvis inte har kommit in på den reguljära arbetsmarknaden.

Varför heltid?

Det finns alltså ett behov av att bredda perspektivet i diskussionerna kring deltidarbete, men det finns också ett behov av att stanna upp och granska själva problem-bilden. När deltidarbete beskrivs som ett problem framstår heltidsarbetet, så som det är organiserat idag, som det självklart eftersträvarvärda alternativet. Vid konferensen framhöll flera deltagare behovet av att ifrågasätta normen om heltidsarbete. I stället för att fokusera på kvinnors deltid som något per definition dåligt vänds frågan; tänk om det är de deltidarbetande som prioriterar rätt?

Deltidsfrågan - större än deltid

Under konferensen Från deltid till heltid – för ett jämställt Norden listade deltagarna viktiga frågor för det fortsatta arbetet med deltidfrågan.

Tiden ▶

- Vilken sorts samhälle vill vi ha i termer av produktivitet, hållbarhet och balans mellan arbete och fritid?
- Vad är egentligen det optimala antalet arbetstimmar per vecka?

Arbetsmarknaden ▶

- Hur kan vi förändra arbetsmarknaden så att könskillnader och könssegregering försvinner?
- Hur ska vi presentera problemet och utmaningen för det politiska systemet på ett sätt som leder till arbetsmarknadsreformer?
- Hur går vi från analys till handling?

Hemmet ▶

- Hur skapar vi en social infrastruktur som möjliggör för alla att arbeta heltid eller som får hushållen att fördela deltidarbete mer jämnt?
- Hur uppmuntrar vi män till att ta ett större ansvar för det obetalda hem- och omsorgsarbetet?

Dags att syna heltidsnormen

Ofrivillig deltid är ett stort problem och "rätt till heltid" är ett viktigt krav. Det framhöll experterna under konferensen Från deltid till heltid – för ett jämställt Norden. Samtidigt lyftes behovet av att syna och ifrågasätta heltidsnormen.

När politiska initiativ och samhällsreformer ensidigt har heltidsarbete som målbild omöjliggörs diskussioner kring vad som egentligen är rimlig arbetstid. En sådan diskussion är viktig, inte minst eftersom deltidarbete i många fall är en konsekvens av ansträngande arbetsvillkor. Det konstaterade Drífa Snædal, generalsekreterare på Starfsgreinasamband Íslands (Íslands yrkesförbund), SGS.

- Om du arbetar skift eller har ett tungt arbete är det inte möjligt att jobba mer än 80 procent. Då behöver vi omdefiniera vad som är ett heltidsjobb. Detta gäller i synnerhet inom vissa kvinnodominerade sektorer, sa hon under konferensen i Reykjavik.

Andra deltagare framhöll inflexibiliteten inom många kvinnodominerade yrkesområden som en aspekt som påverkar behovet av att arbeta deltid. Ingólfur V. Gíslason, lektor i sociologi vid Íslands universitet, talade om behovet av en generell arbets-tidsförkortning.

- Det skulle främja jämställdheten, barns välbefinnande och välbefinnandet hos befolkningen som helhet. Kanske borde vi försöka arbeta för en reduktion ner till det som idag uppfattas som deltid; 35-36 timmar per vecka, sa han.

Även forskaren Cathrine Egeland betonade behovet av att nyansera diskussionerna kring deltidarbete.

- Det stora problemet är egentligen att vi har så olika förväntningar kring vad som är ett normalt och bra liv är för kvinnor respektive män.

Läs mer i projektets rapporter

Inom Deltid i Norden har två lägesrapporter tagits fram. *Part-Time Work in the Nordic Region (2014)* rymmer statistik om hel- och deltidarbete och jämför deltidarbets effekter på pensionen i de nordiska länderna. Den uppföljande rapporten *Part-Time Work in the Nordic Region II*

(2014) innehåller en forskningsöversikt som fångar orsakerna till kvinnors deltidarbete. Dessutom beskrivs viktiga arbetsmarknadsåtgärder liksom politiska lösningar som har präglat arbetet med att minska framför allt kvinnors deltidarbete.

Sammanfattningar av rapporterna finns i faktabladet *Deltid och ekonomi – olika villkor för kvinnor och män i Norden och Heltid eller deltid? – Olika förutsättningar för kvinnor och män i Norden.*

NIKK

NORDISK INFORMATION FÖR KUNSKAP OM KÖN

NIKK, Nordisk information för kunskap om kön, fick hösten 2012 i uppdrag från Nordiska ministerrådet att koordinera projektet Deltid i Norden. Ambitionen har varit att bidra med analyser och öka kunskapen om deltidarbete.

Inom ramen för projektet har två lägesrapporter tagits fram och rapporterna har

följts upp av konferenser. År 2013 hölls konferensen Deltid i Norden i Stockholm. År 2014 hölls konferensen Från deltid till heltid – för ett jämställt Norden i Reykjavik.

Vid konferensen i Reykjavik samlades deltagare från olika delar av Norden. Experter, forskare, politiker och represen-

tanter från arbetsgivare och fackförbund möttes i en diskussion om de framtida utmaningarna på den nordiska deltidarbetsmarknaden. Resultaten från konferensen, liksom en övergripande bild av utmaningarna som rör deltidarbete i Norden, kan du läsa mer om i detta blad.